

Õiguskantsler

Pr Sandra Tänavots
juht
Imastu Kool-Kodu
AS Hoolekandeteenused
sandra.tanavots@hoolekandeteenused.ee
imastu@hoolekandeteenused.ee

Teie nr

Meie 24.04.2018 nr 7-9/171533/1801967

Kontrollkäik AS Hoolekandeteenused Imastu Kool-Kodusse

Austatud proua Tänavots

Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 20.10.2017 ette teatamata AS Hoolekandeteenused Imastu Kool-Kodu (edaspidi: koolkodu) kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud alaealiste osakonda ning täiskasvanute ööpäevaringse erihooldusteenuse osakondi.

Tunnustust väärrib, et kohtumäärusega alaealiste osakonnas on päevasel ajal tööl (klientide hulka arvestades) üsna suur arv töötajaid, mis võimaldab iga lapsega individuaalselt tegelda. Tegevusjuhendajad püüavad leida igale noorele kõige sobivama suhtlemisviisi ning meeldivat ja arendavat tegevust. Hästi on läbi mõeldud saavutuste premeerimise süsteem. Kõigil noortel on oma magamistuba, mis on sisustatud igapäevase eripära arvesse võttes. Hea praktika on see, et tegevusjuhendajad täidavad iga kliendi kohta põhjalikult tegevus- ja kalenderplaani. Töötajad suhtuvad lastesse sõbralikult ja toetavalt.

Kriitiliselt tuleb ära märkida, et alaealiste osakonna eraldusruum ja tee sinna ei ole kliendile piisavalt ohutud. Läbi tuleb mõelda töötajate turvalisust tagavad meetmed. Osakonna jalutusaed on väike ega paku lastele huvitavat tegevust.

Positiivne on see, et täiskasvanute osakondades kasutatakse klientidele päevaplaani ja tegevuse selgitamiseks piktogramme. Igal kliendil on ka oma päevaplaan. Magamistoad on puhtad ja hubased ning võimaluse korral kaunistatud koos kliendiga. Personal suhtub klientidesse hoolivalt ja sõbralikult.

Erihoolekandetasutuste reorganiseerimise kava kohaselt on asunud koolkodu täiskasvanud kliente ette valmistama teistesse hoolekandetasutusse ümberpaigutamiseks. Mõned hooldekodu elanikud viiakse kergemale erihoolkandeteenusele. Nendega korraldatakse koosolekuid ning koostatakse nn kolimismapp vajaliku abistava informatsiooniga. Õiguskantsler kordab AS-le Hoolekandeteenused varem saadetud [soovitust](#) kaasata kliente võimalikult palju ümberkorraldusi puudutavate otsuste tegemisse.

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

Sügava liitpuudega täiskasvanute osakondade tegevusjuhendajate töökohustuste ring on väga lai. Kõikide ülesannete täitmiseks ning samas ka klientide turvalisuse tagamiseks olemasolevast personalist ei piisa.

Sügava liitpuudega klientide osakonna tualettruumid tuleb korrastada.

Sügava liitpuudega klientide liikumisvabadust piiratakse õigusliku aluseta. Mõistagi on personali töö keeruline, ent klientide ohutuse tagamiseks tuleb leida õiguspärased vahendid.

Meditsiiniõe teenus peab olema vajalikul määral kättesaadav.

Õiguskantsleri nõunikud tegid koos tervishoiuekspertidega ringkäigu koolkodu ruumides, tutvusid asutuse dokumentidega ning vestlesid personali ja klientidega.

1. Kohtumääruse alusel hoolekandeesutusse paigutatud alaealiste osakond

Kohtumääruse alusel koolkodusse paigutatud alaealiste osakonnas (kinnises osakonnas) on kuus kohta. Kontrollkäigu ajal oli selles osakonnas neli noort ja kaks tegevusjuhendajat. Päeval (kella 8–20) töötab osakonnas graafiku järgi 1–3 inimest, öhtul ja öösel (kella 20–8) üks tegevusjuhendaja. Tööpäeviti on koolkodus meditsiiniõde, kes vastutab ka alaealiste klientide ravimite tellimise ja dosaatoritesse jaotamise eest. Samuti aitab ta lahendada kergemaid tervisemuresid. Vaktsineerimise ja lapse üldise arengu jälgimise eest vastutab lapse perearst.

1.1. Kinnise osakonna olmetingimused

Igal kinnise osakonna kliendil on oma tuba. Toa sisustamisel on lähtutud lapse eripärast ja vajadustest. Mõnes toas on rohkem mööbliesemeid ja muud sisustust kui teises. Töötajate selgituste kohaselt ei saa näiteks autismi põdeva nooruki toas olla liiga palju esemeid – see võib teda ärritada. Mõnda tuppä ei ole turvalisuse kaalutlusel paigutatud rulood ega kardinaid. Osakonnas on kaks tualettruumi. Ühes WC-s puudus kontrollkäigu ajal tualettpaber ja kätepesuseep. Töötajate sõnul peavad tegevusjuhendajad osakonnas viibivaid noori hügieenitoimingutel suunama, sest noored ei kasutaks muidu tualettpaberit ega seepi otstarbekohaselt.

Osakonna ühistegevuse alal süüakse ning toimuvad tegevusjuhendaja või -terapeudi juhendamisel käelised tegevused, kõne-, lugemis- ja arvutamisoskuste arendamine, mängud jms. Noorte abivajadus on väga suur ning tihti vajavad nad ka lihtsamaid ülesandeid täites individuaalset juhendamist.

Oluline on, et igasse magamistuppa pääseks piisavalt loomulikku valgust, kuid ere päikesevalgus võib noort hoopis häirida: see võib segada kevad- ja suveõhtutel uinumist ning muuta suvepäeval toa palavaks. Kõigil osakonnas viibivatel lastel peab olema võimalik soovi korral aken kinni katta. Juhul kui tavakardinad või ruloo on mõnele alaealisele ohtlikud, peab koolkodu mõtlema alternatiivsete lahenduste peale. Näiteks võib aknaraamide vahele või väljaspoole akent paigaldada rulood vms.

Kinnises osakonnas on kõrge aiaga piiratud õueala, kus kontrollkäigu ajal oli teisaldatav korvpallikorv ja pingid. Hoovis ei ole kiike, mänguala ega muid lastele sobivaid rajatiseid, mis teeksid õues viibimise atraktiivsemaks.

Kalenderplaani kohaselt jalutavad lapsed osakonna hoovis iga päev. Hea ilmaga ka paar korda päevas. Alaealiste kinnise osakonna jalutushoov piirneb asenduskodu ja avatud ööpäevaringse erihoolekande osakondade jalutusalaadega, kuid on neist oluliselt väiksem. Mõistagi ei pruugi kõik mänguplatsi elemendid olla kinnise osakonna noortele ohutud. Samas peaks koolkodu kaaluma ka kinnise osakonna hoovi mänguväljaku rajamist.

Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) on kinnise psühhiaatriakeskuse kohta [märkinud](#)¹, et hästi varustatud õueala stimuleerib patsientide tegevust ning mõjub terapeutiliselt. Koolkodu juhtkond peab koostöös lastega vahetult töötava personaliga välja selgitama, millised õue sobivad ajaviitevahendid oleksid kinnise osakonna noortele sobilikud ja võiksid neile rõõmu pakkuda. Seda enam, et need lapsed näevad, millised võimalused on teiste osakondade klientidel. See võib noori kurvastada ning põhjustada ärritust.

Õiguskantsler palub paigaldada kõikidesse koolkodu kinnise osakonna noorte magamistubadesse sobivad aknakatted. Samuti palub õiguskantsler hankida kinnise osakonna mänguväljakule sobivad rajatised.

1.2. Eraldusruumi kasutamine

Kinnises osakonnas asub eraldusruum, kus on videovalve ja ukse sees läbipaistev lõhkumiskindlast materjalist ava. Eraldusruumi sisustus vastab [tervisekaitse nõuetele](#). Samas on eraldusruumis nn pimenurk, mida ukseavast ei näe. Tee eraldusruumi ei pruugi olla kliendile ja personalile ohutu.

Eraldamise registri kohaselt eraldati koolkodu alaealine klient viimati 2014. aastal. Töötajate sõnul käituvad noored ka praegu vahel agressiivselt, kuid neid rahustatakse muul viisil (suunatakse tähelepanu mujale, vesteldakse, minnakse koos lapsega tema magamistuppa). Rahulikku keskkonda aitab hoida ka see, et osakonda on sattunud sarnaste erivajadustega alaealised (valdavalt autismist ja kaasnevast vaimsest alaarengust tingituna) ning töötajad on õppinud nende käitumist hästi suunama. Varem oli osakonnas rohkem probleemseid olukordi, sest koos elas väga erinevate erivajadustega lapsi (nii normintellektiga kui ka vaimse alaarenguga) ning töötajatel oli palju keerulisem nende omavahelisi konflikte lahendada.

Kuigi eraldusruumi viimastel aastatel kasutatud ei ole, võib vajadus selleks tekkida ootamatult. Eraldusruumi suunduvale noorele ei tohiks ette jääda lahtiseid esemeid, mida noor saaks haarata, et endale või teistele vigastusi tekitada.

Eraldusruumi jõudmiseks tuleb rahutu noorukiga minna läbi ustega eraldatud ruumide ja kitsa koridori, kus on üleriie nagid, millest saab kinni haarata. Kuna eraldada tohib vaid endale või teistele ohtlikku klienti ([SHS](#) § 107 lg 4 p 1), võib selline teekond kujuneda ohtlikuks nii kliendile kui ka asutuse töötajatele. Õiguskantsler palub kaaluda võimalusi muuta eraldusruumi viiv tee ohutumaks.

[SHS](#) § 130³ lg 4 p 2 kohaselt peab eraldusruumi paigutatud alaealine olema pidevalt teenuseosutaja järelevalve all. Sestap ei tohiks eraldusruumis olla nn pimenurki, mida kliendi seisundit jälgiv töötaja ei näe. Eraldusruumis on videokaamera, mis lubab küll näha ka eraldusruumi nn pimenurka, kuid kogu ruumist peab olema ülevaade ka töötajal, kes valvab eraldusruumi ukse juures. Tema ülesanne on klienti pidevalt jälgida ning ohuolukorras kohe

¹ Vt pp 90-91.

reageerida – näiteks kutsuda teisi töötajaid, kui klient peaks end vigastama. Kuigi koolkodu kasutab eraldusruumi väga harva, peab see siiski olema võimalikult ohutu, sh võimaldama eraldatud nooruki tegevust vahetult jälgida.

1.3. Töötajate koolitamine ja turvalisus

Osakonnas viibivatel noortel on oma haiguse tõttu raske oma käitumisest aru saada või seda juhtida. Kalenderplaani kannete kohaselt tuleb osakonnas ette ka vägivaldset käitumist – enamasti lõhutakse mööblit ja riideid, kuid lüüakse ka ennast ja töötajaid. Keeruliste olukordadega hakkamasaamine sõltub töötajate väljaõppest ja kogemusest. Samuti peab turvalise töökeskkonna tagamiseks töötajal olema võimalik vajaduse korral abi kutsuda.

Koolkodu pakub uutele meeskonnaliikmetele asutusesisest koolitust ja toetab neid. Olemas on veebipõhine õppekeskkond. Samuti osalevad töötajad koolkodu taotletud projektipõhiselt rahastatavatel koolitustel. Samas polnud kontrollkäigu ajal sugugi kõik kinnise osakonna töötajad läbinud tegevusjuhendajale ette nähtud koolitusi ([SHS § 86](#)). Ükski kinnise osakonna tegevusjuhendaja ei olnud läbinud täienduskoolitust tööks suurema ohtlikkusastmega isikutega ([SHS § 86 lg 5](#)). [Majandustegevuse registri andmetel](#) on kõik töötajad end nõutud koolitustele registreerinud 2017. aastal, kuid koolitustel osaleda pole õnnestunud kellelgi. [SHS § 160 lõigete 3, 4 ja 5 järgi](#) võib kuni 31.12.2019 osutada teenust ka tegevusjuhendaja, kes on vajalikule koolitusele registreerunud.

SHS muudatustest lähtudes ei osutata alates 01.01.2018 alaealistele enam ööpäevaringset erihooldusteenust, vaid SHS §-s 130¹–130⁵ sätestatud [kinnise lasteasutuste teenust](#). Uus regulatsioon näeb ette varasemast mõnevõrra erinevad nõuded personali ettevalmistusele. Personali haridust ja koolitust puudutav nõue on muutunud paindlikumaks, kuna kinniste lasteasutuste teenust pakuvad asutused on erisugused ja nende spetsialiseerumine võib olla erinev. Seda ei tohiks mõista nii, et seadusandja soovis kinnise lasteasutuse töötajate kvalifikatsiooninõudeid leevendada. Sisuliselt elavad koolkodus endiselt lapsed, kes vajavad ööpäevaringset hoolt ja juhendamist ning võivad oma terviseseisundi tõttu ettearvamatult ja ka ohtlikult käituda. Seetõttu on soovitatav, et koolkodu kinnise osakonna töötajad läbiksid tegevusjuhendajate koolitused, millele nad on registreerunud.

Igal kinnise osakonna töötajal on võimalik kasutada kaasakantavat kutsunginuppu, mis saadab teate abivajadusest osakonnajuhataja telefonile. Vestlusest töötajatega selgus, et nad ei kannu kutsunginuppu kaasas ja kutsuvad abi pigem telefonitsi. Kui klient ründab töötajat ootamatult, ei pruugi tal aga olla võimalik helistada. Õhtul ja öösel on kinnises osakonnas üks tegevusjuhendaja, kellel võib olla keeruline iseseisvalt rahutu noorega hakkama saada ning kaitsta samas ka osakonna teisi kliente. Töötajad peavad abi kutsumise võimalusest teadma ning neid tuleb julgustada kutsunginuppu kandma. CPT on [rõhutanud](#)², et kvaliteetse teenuse osutamisel on oluline tagada personali turvalisus. Samuti peab läbi mõtlema, kellele suunata hädaabisignaal siis, kui osakonnajuhatajat tööl ei ole.

Kinnise osakonna töötajad peavad läbi tegema vajalikud koolitused. Samuti palub õiguskantsler mõelda läbi kaasakantava kutsunginupu kasutamise strateegia ning julgustada töötajaid seda vajadusel kasutama.

² Vt p 187.

2. Täiskasvanute ööpäevaringse erihooldusteenuse osakonnad

Imastu Kool-Kodus on kaks sügava liitpuudega klientide osakonda. Kontrollkäigu ajal oli ühes osakonnas 17 ja teises 18 klienti. Neis osakondades töötab graafiku kohaselt päeval 1–2 inimest (kella 8–20) ning öhtul ja öösel (kella 20–8) üks inimene. Enamik sügava liitpuudega klientidest on majutatud kahekohalistesse tubadesse, mõni tuba on ka kolmekohaline. Mõlemas osakonnas on üks läbikäidav tuba.

Koolkodus on ka kaks osakonda ööpäevaringset erihooldust vajavatele inimestele, kes võivad lähiajal üle minna kergemale teenusele. Nendes osakondades oli kontrollikäigu ajal vastavalt 10 ja 13 klienti. Mõlemas osakonnas on päeval tööl graafiku kohaselt 1–5 tegevusjuhendajat (kella 8–20). Graafikud on koostatud selliselt, et töötajad võivad päeva jooksul vahetuda (näiteks mõne tööaeg on kella 8–16). Öhtul ja öösel on kahe osakonna peale üks tegevusjuhendaja (kella 20–8). Kliendid on majutatud kahekohalistesse tubadesse.

2.1. Tegevusjuhendajate arv sügava liitpuudega klientide osakondades

Erihooldusteenuse osutaja peab kindlustama klientide turvalisuse, abistama isikut enese eest hoolitsemisel, arendama iseseisvaks toimetulekuks vajalikke oskusi ning täitma muid seadusega ettenähtud ülesanded ([SHS](#) § 100 lg 1 ja lg 2). Nõuetekohase teenuse tagab muu hulgas asjaolu, kas hoolekandeesutuses on piisavalt palju töötajaid.

[SHS](#) § 104 lg 2 näeb ette, et sügava liitpuudega psüühikahäirega isikutele ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamisel peab 15 isikuga tegelema vähemalt üks tegevusjuhendaja ööpäev läbi. Lisaks näeb säte sõltuvalt klientide vajadustest ette vähemalt ühe tegevusjuhendaja kohaloleku väljaspool ööaega. Seadus sätestab vaid miinimumnõude. Teenuseosutaja peab personali suhtarvu määratlemisel lähtuma klientide tegelikest järelevalve- ja juhendamisevajadustest.

Mõlemas sügava liitpuudega klientide osakonnas on üle 15 klienti (17 ja 18 klienti). Seega peab tegevusjuhendajaid olema öhtul ja öösel senisest rohkem. Miinimumnõude täitmiseks peab igas sügava liitpuudega klientide osakonnas olema ööpäev läbi tööl kaks tegevusjuhendajat.

Sügava liitpuudega klientide osakonnas töötavate tegevusjuhendajate ülesannete ring on väga lai, kuna kliendid vajavad abistamist ja individuaalset juhendamist ka kõige tavapärasemas tegevuses (söömine, riietumine jms). Töötajad on tunnistanud, et suure osa tööajast võtab klientide abistamine hügieenitoimingutes (hambapesu, WC-toimingud, mähkmevahetus) ning nende pesemine. Kliente pestakse iga päev hügieenitoimingute käigus. Neid vannitatakse vähemalt kaks korda nädalas, seejuures pesevad üht inimest korraga mõlemad tööl olevad tegevusjuhendajad. Samal ajal on osakonna ülejäänud kliendid vahetu järelevalveta ning neile ei ole võimalik korraldata juhendatud tegevust (käeliste oskuste arendamine, õues käimine vms). Samuti peavad tegevusjuhendajad ruume koristama, millesse ei saa sügava liitpuudega kliente nende igapäevaste oskuste arendamise eesmärgil üldiselt kaasata.

Tegevusjuhendajatel napib aega, et klientidega individuaalselt tegelda. Koolkodu esimesel korrusel asuvate hästi sisustatud tegevustubade kasutamist piirab tegevusjuhendajate töökoormus. Töötajad tunnistasid, et ei jõua alati koolkodu loodud lisavõimalusi kasutada. Samuti ei jõua nad iga päev klientidega õues käia.

Sügava liitpuudega kliente tuleb ka tõsta ja toetada. Osakondades ei ole nüüdisaegseid tõsteseadmeid, mis seda hõlbustaksid ning säästaksid töötajate tervist ja aega. Ka kontrollkäigul osalenud tervishoiuekspert osutas töötajate terviseriskile, mis kaasneb klientide pideva tõstmisega.

Tegevusjuhendajate töökoormust mõjutab neile pandud ülesannete ring. Erihoolekandeteenust saab vahetult osutada vaid nõuetekohase kvalifikatsiooniga tegevusjuhendaja ([SHS](#) § 86), kes peab esmajoonel täitma teenuse sisuks olevaid tööülesandeid. Lisakohustuste (nt üld- ja hügieeniruumide koristamine) andmine tegevusjuhendajatele ei pruugi olla otstarbekas.

CPT on [seisukohal](#)³, et ebapiisav personali arv ohustab töötajate tervist ning mõjutab ka klientide heaolu. Samuti [rõhutab](#)⁴ CPT, et töötajate puudusega ei saa õigustada seda, et patsiendid/kliendid ei pääse õue. CPT on [märkinud](#)⁵, et ratastooli kasutajatel peab olema võrdselt teistega võimalus iga päev õues käia.

Õiguskantsler rõhutab, et õigusaktiga kehtestatud hoolekandeesutuse minimaalsest töötajate arvust ei pruugi alati piisata kvaliteetse teenuse osutamiseks ja klientide põhiõiguste tagamiseks. Klientide heaolu ja turvalisuse huvides palub õiguskantsler üle vaadata koolkodu sügava liitpuudega klientide osakondade töökorraldus ning tegevusjuhendajate arv. See on vajalik selleks, et pidevalt oleks tööl piisavalt palju, kuid vähemalt miinimumnõuetele vastav arv tegevusjuhendajaid, ja et kliente ei jäetaks järelevalveta. Töökorraldus peab võimaldama tegevusjuhendajal kliendiga ka individuaalselt tegelda. Samuti palub õiguskantsler kaaluda klientide tõstmist hõlbustavate seadmete soetamist osakondadesse.

2.2. Liikumisvabaduse piiramine

Imastu Kool-Kodu sügava liitpuudega kliendid on majutatud osakondadesse, mille uksi saab avada vaid töötaja. Lukustatud osakondadesse on elama paigutatud kliendid, kes vajavad oma tervisliku seisundi tõttu pidevalt intensiivset järelevalvet. Kliendid saavad väljaspool osakonna ruume liikuda koos saatjaga. Samuti on sügava liitpuudega klientide osakonnas (rühm nr 5) üks tuba, mida saab väljastpoolt libliklukuga lukustada.

[Põhiseadus](#) lubab liikumisvabadust piirata vaid seaduses sätestatud juhul ja kindla menetluskorra reegleid järgides (Eesti Vabariigi põhiseaduse § 20). Kohtumääruseta ööpäevaringsel erihooldusteenusel viibiva inimese vabaduspõhiõigust võib piirata kindlatel ja erandlikel tingimustel, kuid vaid kuni kolmeks tunniks isiku ohutusse eraldusruumi paigutamisega ([SHS](#) § 107). Seega ei tohi kohtumääruseta teenusel viibivat klienti lukustada hoolekandeesutuse ruumi (sealhulgas eraldatud sektsiooni) nii, et klient soovi korral sealt lahkuda ei saa. Teenuseosutaja peab klientide ohutuse ja järelevalve (ka ruumidesse sisenemise ja ruumidest väljumise kontrolli) tagama muul õiguspärasel viisil.

Klientide magamistubade ustel ei tohi olla väljastpoolt lukustamist võimaldavaid vahendeid (riive, libliklukke jms), mille kasutamisel ei pääse klient ise toast välja. Sellises olukorras võib tekkida oht, et klient eraldatakse selleks kohandamata ruumi. Kuigi kontrollkäigul kogutud informatsiooni põhjal pole alust arvata, et sügava liitpuudega klientide osakonnas olevat ruumi oleks kasutatud klientide ruumi lukustamiseks, palub õiguskantsler eemaldada ruumi väljastpoolt lukustamist võimaldava luku. Õiguskantsler rõhutab, et eraldamisel ei tohi isikut jätta või

³ Vt p 186.

⁴ Vt p 125–126.

⁵ Vt p 183.

lukustada ükskõik millisesse ruumi – eraldamiseks kasutatav ruum peab vastama kõikidele eraldusruumile esitatud nõuetele. Teenuseosutaja peab kindlustama nii teiste hooldekodu elanike kui ka eraldatu turvalisuse⁶.

Mõistagi on sügava liitpuudega klientide seas väga keerulise käitumisega ja pidevat jälgimist vajavaid inimesi ning see paneb osakonna töötajatele raske ülesande. Ent ka piiratud teovõimega ja ümbritsevat ebaadekvaatselt tajuvate inimeste liikumisvabadust võib piirata üksnes juhtudel, mis on seadusega piisavalt selgelt ja üheselt määratletud.

Õiguskantsler soovib võimalikud murekohad töötajatega aegsasti läbi arutada, et klientide ohutus oleks igal juhul kindlustatud õiguspärase ja sobivate meetmetega. Selleks võib töötajaid koolitada, tööülesandeid ümber jagada, klientidega rohkem tegelda või töötajate arvu suurendada. Isikute vabaduspõhiõigust ei tohi seadusliku aluseta piirata, mh kliente osakonda ega tuppa lukustada.

Vahel vajab klient tugevamat järelevalvet või halveneb tema tervislik seisund niivõrd, et ööpäevaringne kohtumääruseta erihooldusteenus ei taga enam tema enda ega teiste ohutust. Sel juhul peab teenuseosutaja sellest teavitama Sotsiaalkindlustusametit, isiku rahvastikuregistrijärgse elukoha valla- või linnavalitsust ja eestkostjat, et klient suunataks teisele teenusele.

2.3. Olmetingimused

Kui inimene on sunnitud viibima tingimustes, mille puhul ei ole arvestatud tema tervisliku seisundiga, võib see tekitada temas alaväärsustunnet ja jõuetust. Sobivaks keskkonnaks loetakse tingimusi, mis loovad positiivse, terapeutilise õhkkonna: tagavad igale inimesele piisava ruumi, valgustuse, temperatuuri ja ventilatsiooni, rahuldava asutuse üldseisukorra ning kus erilist tähelepanu on pööratud magamistubade ja vaba aja ruumide kaunistamisele⁷. Inimväärsed elutingimused ei ole tagatud, kui kliendid on sunnitud kasutama ebahügieenilisi hügieeniruumi⁸ või kui klientidel puudub võimalus olla privaatsetl.

Ööpäevaringsel erihooldusteenusel olevate klientide magamistoad on hubased ning sisustatud klientide soove ja seisundit arvestades. Samas on mõlemas sügava liitpuudega klientide osakonnas üks läbikäidav magamistuba. Nii pääseb üks meessoost klient oma tuppa vaid naiskliendi toa kaudu.

Magamistoad, pesemisruumid ja ühistegevuse alad olid kontrollkäigu ajal puhtad, ent sügava liitpuudega klientide osakonna tualettruumid jätsid korrastamata mulje. Mõnes WC-potis oli tekkinud ummistus, puudusid prill-lauad ja loputuspaagi kaaned.

CPT on [märkinud](#)⁹, et ka juhul, kui asutus on kavas lähiajal sulgeda ning paigutada kliendid uutesse hoonetesse, peab kogu asutuse tegutsemise aja tagama seal puhtuse ja heal tasemel olme, kusjuures vajaduse korral tuleb teha ka väiksemaid remonditöid.

⁶ Vt õiguskantsleri 11.03.2015 ringkiri nr [7-9/150232/1501086](#) ööpäevaringse erihooldusteenuse osutajatele (p 5, lk 6–7).

⁷ Report to the United Nations Interim Administration in Kosovo (UNMIK) on the visit to Kosovo carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 21 to 29 March 2007, [CPT/Inf \(2009\) 3](#), p 108.

⁸ EIK otsus [Stanev vs Bulgaaria](#), avaldus nr 36760/06, p 209.

⁹ Vt p 206.

Hooldekodu klientide magamistuba on olemuslikult nende erasfäär, millest ei ole sobilik teistel klientidel pidevalt läbi käia. See riivab kliendi privaatsust. Samuti on meesklient sundolukorras, sest ta peab enda magamistuppa jõudmiseks minema läbi teise toa.

[Erihoolekandeesutuse tervisekaitsenõuded](#) lubavad eri soost kliente ühte magamistuppa elama panna üksnes nende kirjaliku avalduse alusel. CPT on psühhiaatria haiglatega seoses [märkinud](#)¹⁰, et naispatsiendid võivad olla eriti haavatavad ning neile tuleb tagada meespatsientidest eraldi magamistoad, samuti kaitstud ja privaatsust võimaldavad tualettruumid. Isegi kui kliendid ei ole kujunenud elukorralduse vastu, peab nende majutamiseks leidma parima viisi, mis kaitseks nende inimvääriskust ja eraelu.

Õiguskantsler palub jälgida, et kõikides täiskasvanute ööpäevaringse hooldekandeteenuse osakondades saaksid kliendid kasutada heas korras tualettruume. Klientide toad ei tohiks olla läbikäidavad.

2.4. Õendusabiteenus

Imastu Kool-Kodus pakub õendusabiteenust OÜ Eldred. Lepingu järgi osutab ettevõtte teenust 270 tundi kuus, kusjuures öde peab koolkodus kohal olema 113 tundi kuus. 2017. aasta septembris ja oktoobris viibis meditsiiniõde graafiku kohaselt koolkodus 143 tundi kuus. Meditsiiniõde on enamasti kohal igal tööpäeval (6–8 tundi päevas). Ülejäänud ajal saab temaga ühendust telefoni teel. Koolkodule osutab õendusabiteenust üks öde. Öde hoolitseb kõikide koolkodus elavate klientide eest, kaasa arvatud asenduskodu laste eest.

Ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja peab kindlustama iseseisva õendusabiteenuse kättesaadavuse 40 kliendile vähemalt 40 tundi nädalas (SHS § 102 lg 4), mis tähendab ühe kliendi kohta üks tund nädalas. Kui ööpäevaringset erihooldusteenust osutatakse kohtumäärusega hoolekandeesutusse paigutatud isikutele, tagab teenuseosutaja õendusabi kättesaadavuse 20 isiku kohta vähemalt 40 tundi nädalas (SHS § 102 lg 6), st ühe kliendi kohta kaks tundi nädalas. Seadus sätestab siingi vaid nõutava miinimumi, kuid asutuse eripärast lähtudes (nt sõltuvalt klientide diagnoosidest) võib kvaliteetse ja nõuetekohase teenuse osutamiseks olla õendusteenus vajalik oluliselt suuremas mahus.

Koolkodus oli kontrollkäigu ajal 58 ööpäevaringse erihoolduse klienti ning 4 kohtumäärusega asutusse suunatud alaealist klienti. Sellist klientide hulka arvestades peaks õendusabiteenus olema tagatud vähemalt 58 tundi nädalas ööpäevaringisel erihooldusteenusel viibijatele ning lisaks 8 tundi nädalas kohtumääruse alusel teenust saavatele alaealistele. Seega peaks öde 66 tundi nädalas tegelema vaid erihooldusteenuse klientidega. 2017. aasta oktoobris oli meditsiiniõde koolkodus keskmiselt vaid 33 tundi nädalas.

[Majandustegevuse registri](#) andmetel vähenes koolkodus ööpäevaringset erihooldusteenust saavate klientide arv. Alates 01.04.2018 on koolkodus 44 klienti, kellest 33 klienti on sügava liitpuudega. Seega peaks alates aprillist 2018 tagama koolkodu erihoolekande klientidele nädalas õendusabiteenust vähemalt 44 tunni ulatuses.

Kuigi seadus ei täpsusta, kas öde peab hoolekandeesutuses kohal viibima, leiab õiguskantsler, et iseseisev õendusabi on tagatud vaid siis, kui öde saab kliendid vahetult üle vaadata ja nende seisundit hinnata. Kokkulepe, et tegevusjuhendaja võib ödele väljaspool graafikujärgset tööaega

¹⁰ Vt p 122.

helistada ja temaga konsulteerida, ei taga õendusabi ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamisel. Kliendi seisundit hindab sel juhul tegevusjuhendaja, kes võib meditsiinihariduse puudumise tõttu teha seda valesti ja ohustada nii kliendi elu ja tervist. Kõik terviseseisundi hindamist ja retseptiravimite manustamist puudutavad otsused peavad põhinema meediku hinnangul, mis kujuneb kliendi vahetu ülevaatamise käigus.

Koolkodus on kliente, kellele on määratud vaid vajaduse korral manustatavad retseptiravimid. Õiguskantsler on varem [märkinud](#), et klientidele retseptiravimite andmise üle peab otsustama meditsiinitöötaja, vaid nii tagatakse klientide tervise kaitse. Niisugused otsused ei ole tegevusjuhendaja pädevuses, sest ta ei pruugi osata hinnata kõiki terviseriske kogumis (nt kõrvalmõjud koos teiste ravimitega).

Õendusabiteenuse osutamise lepingu järgi tagatakse õendusabi kättesaadavus osaliselt telefoni teel nõustamisega. Tegelikult ei ole teenuse osutamine korraldatud nii, et õde oleks õhtuti ja öösiti ametlikult koduvalves ning kohustuks kliendi seisundi hindamiseks ka kohale tulema. Et õendusabiteenus oleks tõhus ja tegelikult kättesaadav, tuleks koduvalve kokkulepe vormistada kirjalikult ja määrata ära ka kellaajad, millal õde peab telefonivalves olema ning kliendi seisundi hindamiseks kohale tulema. Samas ei saa seaduses sätestatud õendusabiteenuse kättesaadavuse nõuet asendada koduvalvest kohale tulemise kokkuleppega. Koduvalvel saab olla vaid toetav funktsioon olukorras, kus vajadus õendusabiteenuse järele on seadusega ette nähtud miinimumist suurem.

Õiguskantsler palub Imastu Kool-Kodul tagada selline õendusabiteenus, mis arvestab asutuse eripära ja seaduse nõudeid.

3. Tervishoiueksperti hinnang

Kontrollkäigule kaasatud tervishoiueksperti arvamus on lisatud kirjale. Palun Imastu Kool-Kodul kujundada oma seisukoht tervishoiueksperti arvamusel toodud tähelepanekute ja soovitude suhtes ning saata see õiguskantslerile koos vastusega kirjas esitatud tähelepanekute kohta.

Teie seisukohta ootan võimalusel hiljemalt 31.05.2018.

Austusega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Lisa: Tervishoiueksperti arvamus

Koopia: Sotsiaalministeerium, Sotsiaalkindlustusamet, AS Hoolekandeteenused.